

Møte tirsdag den 20. oktober 2015 kl. 10

President: Ole mic Thom messen

Dagsorden (nr. 7):

1. Innstilling fra valgkomiteen om valg av medlemmer og varamedlemmer til Nordisk råd (Innst. 26 S (2015–2016))
2. Interpellasjon fra representanten Helge André Njåstad til kommunal- og moderniseringsministeren:

«Valgdeltakelsen ved årets kommune- og fylkestingsvalg var på henholdsvis 60 og 55,8 prosent. Det er bekymringsfullt at oppslutningen om demokratiet og medbestemmelsen i Norge er så lav. Historisk sett var trenden tilknyttet valgdeltakelse økende fram til kommunestyrevalget i 1963, mens trenden har vært nedadgående fra og med valget i 1967 og fram til i dag. Den samme trenden gjelder også for stortingsvalgene, men den er riktignok ikke like sterk som for kommune- og fylkestingsvalgene. Valgdeltakelsen økte fram til stortingsvalget i 1965 mens den har vært dalende fra og med stortingsvalget 1969. Med unntak av noen opturer har trenden i oppslutningen om valget vært nedadgående i mange tiår.

Hva mener statsråden bør gjøres for å snu den negative trenden og øke valgdeltakelsen og oppslutningen om demokratiet?»
3. Referat

*Minnetale over tidligere stortingsrepresentant
Alv Jakob Fostervoll*

Presidenten: Ærede medrepresentanter!

Det var med sorg vi mottok budskapet om at Alv Jakob Fostervoll er død, 83 år gammel. En ruvende skikkelse i norsk politikk har gått bort.

Alv Jakob Fostervoll var aktiv i politikken fra ungdomsårene av. Det var i arbeiderbevegelsen hans sterke engasjement kom til sin rett. Han var formann, som det het den gangen, i Nordlandet Arbeiderlag fra 1961 til 1969 og i Nordmøre Arbeiderparti fra 1965 til 1969. Fra 1959 til 1967 var han medlem av Kristiansund formannskap. Deretter var han varaordfører i Kristiansund fra 1967 til 1969. Samtidig var han også medlem av Møre og Romsdal fylkesting.

I 1969 ble Alv Jakob Fostervoll innvalgt på Stortinget. Han var stortingsrepresentant for Møre og Romsdal frem til 1977. På Stortinget satt han i finanskomiteen og i kommunal- og miljøvernkomiteen, hvor han også var komitéleder.

Alle som kjente Alv Jakob Fostervoll, beskriver ham som en politikkens hedersmann. Det er gjennom hans virke innenfor forsvars- og utenrikspolitikk vi kjenner ham best, først og fremst som forsvarsminister i begge Trygve Bratellis regjeringer. I 1975, under Alv Jakob Fostervolls ledelse, tok Norge et historisk valg, da valget av anskaffelse av nytt jagerfly falt på F-16. Han ivret for og bidro til å styrke det transatlantiske sikkerhetssamarbeidet.

Alv Jakob Fostervoll var utskrevet og vernepliktig offiser. Sin faglige kompetanse fikk han også brukt som medlem og leder av ulike utvalg og som forfatter av flere forsvars- og sikkerhetspolitiske bøker. Samtidig var han en fremtidsrettet politiker, som arbeidet for næringsvirksomhet og utvikling. Han var en kunnskapsrik mann, som villig delte sin kompetanse med andre, til stor glede og nytte for partifeller og alle andre.

Alv Jakob Fostervoll var høyt respektert også av politiske motstandere. Han hadde en egen evne til å se det beste i alle og hadde alltid et blick for de svake i samfunnet. Etter politikken ble han fylkesmann i Møre og Romsdal gjennom hele 25 år, fra 1977 til 2002. Der fikk han vanskelige saker igjennom på mildt vis. Som en god kombinasjon av embetsmann og politiker beskrives han som en mester i å finne gode kompromisser.

Av Alv Jakob Fostervolls mange æresbevisninger kan nevnes at han var Kommandør av St. Olavs Orden, Kommandør af 1. grad af Dannebrogordenen og Kommandør av Den Belgiske Kroneorden.

Alv Jakob Fostervoll var en engasjert lokalpatriot, men med et blick for de store linjene. Da han kom tilbake etter å ha vært stortingsrepresentant og statsråd, gikk han inn igjen som et aktivt partimedlem lokalt. Han betydde mye for regionen, for Kristiansund og for lokalpartiet.

Vi takker for Alv Jakob Fostervolls store innsats for Arbeiderpartiet, for hjemfylket og for landet som helhet.

Vi lyser fred over Alv Jakob Fostervolls minne.

Representantene påhørte stående presidentens minnetale.

Presidenten: Følgende innkalte vararepresentanter har tatt sete:

For Nordland fylke: Greta Johanne *Solfall*

For Rogaland fylke: Øystein Langholm *Hansen*

For Sør-Trøndelag fylke: Audun *Otterstad*.

Fra Venstres stortingsgruppe foreligger søknad om at den innvilgede permisjon for representanten Abid Q. *Raja* forlenges til å gjelde til og med 22. oktober.

Etter forslag fra presidenten ble enstemmig besluttet:

1. Søknaden behandles straks og innvilges.
2. Vararepresentanten, Siri *Engesæth*, møter fortsatt i permisjonstiden.

Sak nr. 1 [10:05:59]

Innstilling fra valgkomiteen om valg av medlemmer og varamedlemmer til Nordisk råd (Innst. 26 S (2015–2016))

Presidenten: Ingen har bedt om ordet.

Sak nr. 2 [10:06:11]

Interpellasjon fra representanten Helge André Njåstad til kommunal- og moderniseringsministeren:

«Valgdeltakelsen ved årets kommune- og fylkestingsvalg var på henholdsvis 60 og 55,8 prosent. Det er bekymringsfullt at oppslutningen om demokratiet og medbestemmelsen i Norge er så lav. Historisk sett var trenden tilknyttet valgdeltakelse økende fram til kommunestyrevalget i 1963, mens trenden har vært nedadgående fra og med valget i 1967 og fram til i dag. Den samme trenden gjelder også for stortingsvalgene, men den er riktignok ikke like sterk som for kommune- og fylkestingsvalgene. Valgdeltakelsen økte fram til stortingsvalget i 1965 mens den har vært dalende fra og med stortingsvalget 1969. Med unntak av noen oppturer har trenden i oppslutningen om valget vært nedadgående i mange tiår.

Hva mener statsråden bør gjøres for å snu den negative trenden og øke valgdeltakelsen og oppslutningen om demokratiet?»

Helge André Njåstad (FrP) [10:07:22]: Ved kommunestyrevalet i haust var valdeltakinga rett under eller på 60 pst. for andre gong sidan 1922. Det vil seia at i dei aller fleste norske kommunar er det største partiet, med oppslutning på 40 pst., dei som ikkje bruker stemmeretten sin. Valdeltakinga i år var 60 pst. til kommunestyrevalet, og ved fylkestingsvalet var ho endå dårlegare, med 55,9 pst.

Alle som er opptekne av demokratiet vårt, bør reflektera litt over denne tendensen. Derfor tenkte eg i første omgang at ein debatt som denne kan vera ein fin arena til både å reflektera litt og å ta tak i problemstillinga her i Stortinget.

Å hegna om demokratiet vårt er eit ansvar som me alle har. Det gjeld me som er folkevalde, men òg folk flest har etter mitt syn eit ansvar for å bruka stemmeretten sin. Vårt fremste ansvar er å sikra at me har ei valordning som gjer at det er mogleg å gjennomføra valet på ein lett måte, pluss at me skal stimulera og oppmoda folk til å bruka stemmeretten sin. Så er det ansvaret til folk flest å bruka stemmeretten sin – det kan aldri bli ansvaret til andre enn folk flest. Det er heller ikkje eit mål at 100 pst. skal bruka stemmeretten sin, men det er eit viktig mål at det ikkje er dei same som kvar einaste gong, val etter val, unnlèt å bruka stemmeretten sin.

Ei fallande valdeltaking er dessverre ein lang trend som har eksistert i mange tiår. I 1963 – som elles var det året då mange av dagens kommunar vart etablerte – var valdeltakinga på topp, med 81 pst. ved kommunestyrevalet. Kanskje kommunereforma den gongen spelte ei rolle, men det er ein lang veg frå toppåret med 81 pst. til 60 pst. i år, og det har stort sett vore den same utviklinga heile vegen.

Jamt over er valdeltakinga høgare til val i nasjonalforsamlingar enn ved lokalval. Den tendensen ser me både her i Noreg og i Europa elles. Valdeltakinga i kommunestyre- og fylkestingsvala har alltid vore lågare enn i stortingsvala. Fylkestingsvala, som har den kortaste historia, har òg den lågaste valdeltakinga. Der starta vala i 1975, og dei blir haldne samtidig som kommunestyrevala.

Når me samanliknar valdeltakinga mellom lokalval, fylkestingsval og nasjonale val, må me òg tenkja på at det er ulike reglement for kven som har stemmerett. I stor-

tingsval er det berre norske statsborgarar som har stemmerett, men i kommunestyre- og fylkestingsval har i tillegg utanlandske statsborgarar med opphald i Noreg i minst tre år pluss nordiske borgarar busett i Noreg stemmerett. I lokalvalet i 2015 utgjorde denne gruppa f.eks. om lag 8 pst. av dei stemmeføre.

Basert på data innhenta i EU i perioden 2004–2008 ser me at Noreg ligg i det midtre sjiktet i Europa. I Belgia, der det er obligatorisk å stemma, har ein òg den høgaste valdeltakinga, med 90 pst. Sverige, som er eit land det er naturleg å samanlikna oss med, ligg òg høgare enn oss med nesten 80 pst. Nedst på denne lista ligg Storbritannia, Portugal og Litauen, som har valdeltaking på rundt 40 pst. Det skal òg bli nemnt at Sverige held lokalval samtidig som val til nasjonalforsamlinga. I Danmark, som gjennomfører valet på omtrent same måten som i Noreg, låg dei i det siste lokalvalet likevel 7 pst. høgare enn i Noreg.

Eit tiltak som òg kan bli vurdert, og som me bør drøfta, er om ein skal gjera som i Sverige og ha ein felles valdag i Noreg. Den debatten er Framstegspartiet interessert i å ta, og me registrerer at òg lokalpolitikarar gjennom Kommunal Rapport tek til orde for at det er ein debatt som ein bør ta. Hadde ein gjort det, kunne ein frå partia si side vist heilskapen på alle tre nivåa samtidig, og me kunne òg vore meir effektive med ressursane til fellesskapet då eitt felles val nær ville halvera kostnadane med å ha val annakvart år.

Argumenta mot å tenkja sånn er at rikspolitikarar vil ta for mykje av fokus i kommunevalkampen. Men alle som følgde valkampen denne gongen, ser at det var nok òg situasjonen no – med ein eigen valdag for kommunestyrevalet tek rikspolitikarane stor plass.

Eit argument mot å tenkja i den retninga er at med éin felles valdag kvart fjerde år vil nokon vera nesten 22 år før dei tek del i sitt første val – viss me held fast på 18 års aldersgrense ved val.

Akkurat det med førstegongsveljarar bekymrar meg, og eg trur det bekymrar mange at statistikken for valdeltaking er lågare for den gruppa enn for befolkninga elles. På torsdag var eg så heldig at eg hadde besøk av den nyvalde ordføraren i Mandal, Alf Erik Andersen, som hadde med seg fem aktive ungdommar som fortalde om erfaringane sine med at 16- og 17-åringar i den kommunen fekk lov å stemma ved kommunestyrevalet denne hausten. Eg ser fram til at Kommunaldepartementet skal evaluera det forsøket som dei lét Mandal og 19 andre kommunar gjennomføra i år, og eg trur me skal vera opne for alle moglege innspel for å auka valdeltakinga og engasjementet.

Eg er sjølv frå ein kommune som var med på dette forsøket, og eg er veldig glad for at i Austevoll stemte 70 pst. av 16- og 17-åringane i år. Det viser at det å ha sånne forsøk og auka fokuseringa på å engasjera unge kan gje gode resultat. Eg trur ikkje hovudgrunnen til at mange av dei kommunane som har vore med i forsøket, har gode resultat på valdeltaking, er at dei får vera med, men at forsøket i seg sjølv gjorde at dei kommunane har jobba smartare med å engasjera ungdom. Det er erfaringar som eg håpar òg evalueringsarbeidet vil ta med seg vidare, sånn at andre kommunar kan læra korleis ein engasjerer ungdom vidare.

Eit anna tiltak som kan bli drøfta når det gjeld å auka valdeltakinga, er elektronisk val. Her har det tidlegare vore forsøk, men ikkje denne gongen. For mange er dette noko som blir etterspurt, at det skal vera lettare å ta del i valet. Sjølv om veldig mange likar å gjera det høgtideleg og oppsøkja vallokalet, er dette noko som me skal vurdera og tenkja på – om ein bør innføra elektroniske val òg i Noreg.

Til slutt: Me politikarar har òg eit stort ansvar for at veljarane skal føla at det betyr noko å stemma. I veldig mange kommunar i Noreg er det veldig konsensusprega aktivitet. Det betyr at veljarane stiller seg spørsmålet om det er vits i å stemma på ulike parti, fordi dei står fram som veldig like, og det er eit veldig konsensusprega kommunestyre som gjer at det er liten forskjell på kven ein stemmer på, fordi ting er ganske like.

Me har òg det andre ytterpunktet i norske kommunar. Det såg me kanskje aller best i går, for dei som følgde konstitueringa i Alta kommune – eller det er vel rettare å seia mangelen på konstituering. Ein kan òg stilla spørsmål ved om det betyr noko kva ein stemmer på, når ein går og stemmer på eit parti for å få ein ordførar frå det partiet, og så blir det valt inn ein representant som på det konstituerande møtet aktivt ønskjer å ha ein ordførar frå Arbeidarpartiet. Då forstår eg veldig godt at veljarane stiller spørsmålet om det har noko å seia kven ein stemmer på, når politikarane sjølve opptrer på ein sånn måte at innverknaden til veljarane nærmast blir radert ut. Heldigvis er det ikkje mange kommunar ein har slike eksempel frå, men me skal passa oss veldig for at ikkje politikarforakta blir for stor viss veljarane sit igjen og føler at det ikkje betyr noko kven ein stemmer på.

Eg trur det er viktig at veljarane skal ha innverknad på samansetninga av kommunestyret sitt. Me veit at i 2003 var det slutt på moglegheita til å stryka kandidatar. Det er ein form for å gje uttrykk for kven ein vil ha i kommunestyret, som mange veljarar set pris på. No har ein berre moglegheita til å gje kumuleringar og ekstra kryss. Men det kan godt henda at me skal la veljarane i framtida få større innverknad på korleis dei set saman kommunestyret sitt. I veldig mange større kommunar har ein nå kumulert veldig mange kandidatar, og på den måten er det i stor grad partia og ikkje folket som bestemmer kven som skal sitja i bystyre og kommunestyre. Det kan godt henda at me skal sjå på den regelen igjen òg, for å gje veljarane endå større innverknad på personsamansetninga, framfor at nominasjonsmøta i partia skal bestemmaså mykje som dei gjer, ved at dei førehandskumulerer veldig mange av dei som blir valde inn i bystyre og kommunestyre.

Denne debatten i dag, som eg håpar blir god, tar eg eit initiativ til ikkje for å finna nokre enkle løysingar, men for å ta tak i nokre tema som kan bli diskuterte. Eg trur det er viktig at Stortinget, med det valresultatet me såg, tek ein open og fri debatt om valdeltaking, og eg håpar at òg befolkninga gjennom det ser at me som dei øvste folkevalde i Noreg er opptekne av valdeltaking og demokrati. Det er bakgrunnen for at eg stiller statsråden nokre spørsmål om kva Kommunaldepartementet, som det rette departementet, vil gjera for å motverka den trenden og auka valdeltakinga i Noreg.

Statsråd Jan Tore Sanner [10:17:30]: Jeg vil først benytte anledningen til å takke interpellanten for å ta opp et viktig og aktuelt tema, som det er naturlig å reise etter valget.

Det er lett å glemme og ta for gitt hvor privilegerte vi er i Norge. Mange mennesker andre steder i verden slåss for å oppnå de samme rettighetene, ja noen ofrer sitt eget liv i kampen for demokrati og menneskerettigheter.

I Norge har vi et velutviklet demokrati både lokalt og nasjonalt, men demokratiet må brukes og utvikles. Valgdeltakelse er viktig, men det er viktig å huske på at lokaldemokrati er mer enn valg og valgdag.

Vi er alle enig i at 60 pst. valgdeltakelse ved årets kommunestyrevalg og 55,9 pst. valgdeltakelse ved fylkestingsvalget er lavt. Men det er likevel slik at ser vi på utviklingen fra 1993 og frem til i dag, må vi kunne si at valgdeltakelsen ved norske valg har ligget på et rimelig stabilt nivå, med noen variasjoner.

Etter annen verdenskrig er 1963 året med høyest valgdeltakelse ved lokalvalg med hele 81 pst. Det var et spesielt år fordi vi bl.a. hadde mobilisering i forbindelse med den politiske krisen rundt ulykken i Kings Bay på Svalbard. Etter 1963 har vi hatt en nedgang i og etter hvert stabilisering av valgdeltakelsen. Utvidelse av retten til å stemme kan ha bidratt til nedgangen i valgdeltakelsen. I 1967 fikk 20-åringene stemmerett, og i 1978 fikk 18-åringene stemmerett. I 1983 fikk også velgere med innvanderbakgrunn stemmerett ved lokalvalg.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet har fått gjennomført flere undersøkelser som viser at det er mange forhold som virker inn på valgdeltakelsen. Etter valget i 2011 gjorde Institutt for samfunnsforskning analyser av hva som kan forklare valgdeltakelse.

Det viktigste er kjennetegn ved individene, som alder, kjønn, landbakgrunn og utdanning. Forhold som tilgjengelighet til stemmelokalene og kjennetegn ved kommunene har mindre betydning for valgdeltakelsen. Det er f.eks. ikke viktig om en kommune er stor eller liten, om den har to valgdager eller mange partier.

Men det er selvsagt, og heldigvis, andre forhold som påvirker valgdeltakelsen. Analysen pekte også på at i enkelte kommuner kan vi ha høy valgdeltakelse selv om befolkningssammensetningen skulle tilsi lav deltagelse. Saker som engasjerer, vet vi også mobiliserer.

Det er store forskjeller i valgdeltakelsen mellom kommuner. Den kommunen med høyest valgdeltakelse ved kommunestyrevalget, var Utsira med 84,3 pst., mens den laveste var i Hammerfest med 50,2 pst.

Vi har ingen stemmeplikt i Norge, og det er lov å velge å ikke stemme. Ved årets valg var det altså fire av ti som valgte å la andre bestemme for seg av ulike grunner.

Tilbake til interpellantens spørsmål om hva som bør gjøres for å snu den negative trenden og øke valgdeltakelsen.

Jeg tror ikke det finnes én fasit på hvordan vi kan øke valgdeltakelsen. Jeg har registrert interessen for å slå sammen lokalvalg med nasjonale valg i en felles valgdag. Det finnes selvsagt argumenter for en slik løsning. En felles valgdag vil kunne øke valgdeltakelsen ved lokalvalg. Men

jeg tror ikke det er veien å gå. En konsekvens av valg hvert fjerde år er at mange førstegangsvelgere først vil få mulighet til å stemme når de er 21 år.

Interessen for lokaldemokratiet og lokalpolitikken vises best når valgene holdes på ulike tidspunkt. Holdes valgene samtidig, vil lokale saker og lokale kandidater få mindre oppmerksomhet. Lokalvalget vil komme i bakgrunnen.

Det blir stadig satt i gang tiltak for å forbedre valg gjennomføringen og tilgjengeligheten for velgerne. Det finnes knapt noe annet land som har så god tilgjengelighet til å stemme, som vi har i Norge. Jevnlige settes det i gang forsøk med tiltak eller ordninger som kan tenkes å øke valgdeltakelsen. Eksempler på dette er tidligere forsøk med direkte valgt ordfører, egen valgdag i Nittedal, Internett-stemming og nedsatt stemmerettsalder til 16 år.

Alle disse forsøkene har blitt eller vil bli evaluert. Hvorvidt tiltakene videreføres, er til syvende og sist en politisk beslutning. Men det vi kan si, er at disse forsøkene i liten grad påvirker valgdeltakelsen i positiv retning.

Ved valget i år ble det dessuten gjennomført noe helt nytt, sett i norsk sammenheng. Forskere ved Institutt for samfunnsforskning, i samarbeid med departementet, testet ut flere tiltak for å se om de hadde påvirkning på valgdeltakelsen. Det var tiltak som ulik tekst på valgkort, bruk av SMS for å oppfordre til å stemme og brev til ulike innvandringsgrupper.

Hovedfunnene fra disse forsøkene vil bli offentliggjort våren 2016. I departementet og kommunene brukes det mye ressurser på å informere velgerne om hvem som har stemmerett, og hvor og når man kan stemme. Det antas at denne type informasjon kan ha betydning for valgdeltakelsen.

Departementet har også en tilskuddsordning hvor organisasjoner som ønsker å gjennomføre gode tiltak for å informere om valget eller øke valgdeltakelsen, kan søke om midler. I år fikk 27 organisasjoner tilskudd på til sammen 5 mill. kr.

Lokale og nasjonale myndigheter kan legge til rette, men til syvende og sist er det politikken innhold og partiene og kandidatens evne til å engasjere og mobilisere som er det viktige for om velgerne stemmer eller ikke. Velgerne må oppleve at det å stemme gjør en forskjell.

Det er de politiske partiene og de lokale gruppene som må mobilisere lokalbefolkningen til å stemme og ikke minst gjøre det politiske innholdet kjent. Her har også mediene en viktig rolle å spille, og vi ser at mediene bidrar i stor grad – særlig lokalmediene ved lokalvalg. Men vi, som representerer de ulike partiene, må selvsagt stille spørsmål om vi kan gjøre mer for å informere, for å skape dialog og for å vise at det betyr noe å bruke stemmeretten.

Når det gjelder oppslutning om demokratiet, opplever jeg at utviklingen er positiv. Stortingsvalgundersøkelsen fra 2013 peker på at det er en økning i andre former for politisk deltakelse enn valg, særlig blant ungdom. Det er også en økning i medlemskap i politiske ungdomspartier. Mange av dagens ungdom er politisk aktive, selv om de kanskje ikke bruker ordet «politikk» om det de holder på med.

Allerede i 2006 viste Lokaldemokratikommisjonen til at vi har fått et nytt politisk deltakelsesmønster i Norge. Folk er mer aktive mellom valgene. Dette skjer bl.a. gjennom et direkte politisk engasjement, som deltakelse i demonstrasjoner, protestmøter og underskriftskampanjer. Innbyggerne tar også oftere kontakt med lokalpolitikere.

Da er jeg inne på den sentrale begrunnelsen for lokaldemokratiet. Det skal være nærhet mellom dem som fatter beslutningene og innbyggerne. Det skal være rom for lokale variasjoner og løsninger.

Gjennom kommunereformen legger vi opp til økt handlingsrom for lokaldemokratiet. Den statlige detaljstyringen kan reduseres, flere oppgaver kan flyttes til kommunene, og omfanget av interkommunale løsninger kan reduseres – mer makt kan ligge lokalt.

Hvor godt lokaldemokratiet er, kan ikke bare måles i hvor mange som stemmer ved lokalvalget. Det handler også om hvor godt kommunene legger til rette for levende lokaldemokrati mellom valgene.

Vi har sett en klar utvikling hvor kommunene i større grad legger til rette for at innbyggerne skal bli hørt ved kommunale beslutningsprosesser. De fleste kommunene har f.eks. ungdomsråd, enkelte kommuner har opprettet kontaktutvalg for innvandrere, og flertallet av kommunene har kontaktutvalg for frivillige organisasjoner. Det er vanlig med brukerundersøkelser, idédugnader hvor innbyggerne inviteres til å delta, og andre arenaer hvor kommunen møter innbyggere og representanter for lokale interessegrupper.

Likevel viser innbyggerundersøkelser at kommunene kan bli enda bedre til å utvikle samspillet med innbyggerne. Kommunene bør prioritere arbeidet med innbyggerinvolvering.

Kompetansesenter for distriktsutvikling har utviklet en veileder som skal hjelpe kommunene som arbeider med kommunereformen, med å legge til rette for et sterkere lokaldemokrati. Gjennom praktiske eksempler, relevante verktøy og utprøvede metoder fra kommuner som jobber godt med lokaldemokratiet, skal materialet gi ideer og inspirasjon til en god demokratisk prosess i kommunene.

Jeg har selv sett hvordan f.eks. Fredrikstad involverer og engasjerer innbyggerne i utvikling av f.eks. parkområder.

Avslutningsvis vil jeg si at det er viktig at kommunistene tenker gjennom hvordan de jobber. Gjør de demokratiet relevant, og inviterer de til deltakelse fra alle grupper i samfunnet? Det handler om møteform og organisering, om åpenhet og involvering. Det er viktig for å få til engasjement og begeistring.

Det er rom for lokaldemokrati selv om den statlige styringen av kommunene setter begrensninger på enkelte områder. Lokalpolitikere må bruke dette rommet. Jeg tror at med sterkere kommuner, kan kommunene også bli bedre på å trekke innbyggerne inn i viktige beslutningsprosesser. Man kan bli mer systematisk på å utvikle ordninger som setter innbyggerne i sentrum.

Vi har et godt utgangspunkt i Norge. Vi har et velutviklet lokaldemokrati. Men det er også viktig å se på de kommunene som lykkes best – både ved valg og mellom valg.

Helge André Njåstad (FrP) [10:27:48]: Først må eg seia at eg er einig med statsråden i at i Noreg er me privilegerte. Når me ser rundt oss i verda korleis det i enkelte andre land er mangel på demokrati, er me i Noreg privilegerte som kan ha ein debatt her i Stortinget om valdeltaking og berre det, med omsyn til demokratiet vårt. Eg er òg einig med statsråden i at partia og kandidatane har eit stort ansvar for å gjera politikken interessant og kjent, og for at det skal bety noko å stemma.

Statsråden var inne på media. I alle fall i mitt heimfylke, Hordaland, opplevde eg at lokalmedia og regionalmedia ved dette kommunevalet tok mange steg i riktig retning når det gjeld å gjera dei lokale kandidatane meir kjente og la dei spela hovudrolla i valkampen. NRK Hordaland gjennomførte profesjonelle debattar med alle kommunar i Hordaland, og det har dei kanskje gjort andre plassar òg. På den måten viste dei fram dei lokale forskjellane på ein god måte. Bergens Tidende, som dekte heile Hordaland i tillegg til Sogn og Fjordane, hadde ein ny variant på Internett, der dei utfordra innbyggjarane til å stilla spørsmål til alle kandidatar eller listetoppar, gjennom eit «kan du love»-program som gjorde at ein fekk ein dialog i forkant som var veldig spennande og god. Mitt inntrykk er at media tek den rolla, og at dei har vore med og løfta fram dei lokale folkevalde i kommunestyrevalet me har lagt bak oss.

Då er ikkje eg like uroa for at ein felles valdag ville latt dei lokale koma i skuggen. Eg trur at det er slike nyvinningar, gjennom Internett og gjennom lokalmedia si dekning, som gjer at ein kan få veldig god dekning av dei lokale sakene, også samtidig som ein har eit stortingsval. Faktisk trur eg at det ville vorte lettare for partia å visa ein heilskap, og det ville òg vorte lettare for veljarane å ta stilling til ein heilskap når ein har det på same tid, for då ville ein i alle fall unngå at ein vel eit kommunestyre som skal retta seg etter eit stortingsfleirtal som er valt for to år – og motsett. Den debatten trur eg me skal ta vidare.

Elles er det heilt riktig som statsråden seier, at dei forsøka ein har hatt, ikkje har påvist noka stor endring i valdeltakinga. Likvel trur eg det er riktig at me har forsøk, og at me gjer ting når det kjem initiativ. Det blir veldig spennande å følgja effekten av prøveprosjektet for 16-åringar og 17-åringar for å sjå om me får ein ny generasjon førstegongsveljarar som fortset å stemma, for då har forsøket lukkast i å skapa meir demokrati. Eg gler meg til å følgja dette vidare i dei kommunane som har prøvd det to gongar.

Statsråd Jan Tore Sanner [10:30:56]: La meg igjen understreke viktigheten av denne debatten. Det at vi diskuterer årsaker til lav valgdeltakelse, at vi diskuterer hva vi kan gjøre for å få opp valgdeltakelsen, er i seg selv positivt, og det handler om både å bruke og utvikle lokaldemokratiet. Derfor mener jeg at det også er riktig å gjennomføre forsøk for å se om det kan bidra til høyere valgdeltakelse. Men som sagt: De forsøkene man har gjennomført så langt, har ikke vist at det i seg selv bidrar til å få opp valgdeltakelsen. Det kan være andre begrunnelser for at de bør videreføres, men det har ikke hatt en signifikant påvirkning på valgdeltakelsen.

Når det gjelder stemmerett for 16-åringar, er jo interpellanten kjent med at regjeringspartiene i utgangspunktet har ønsket at stemmerettsalderen skal følge myndighetsalderen, men på bakgrunn av vårt samarbeid med Venstre og Kristelig Folkeparti – og da et direkte spørsmål fra Sveinung Rotevatn – valgte vi å videreføre det forsøket. Og jeg er enig i at noe av det interessante i det forsøket blir å følge utviklingen i de kommunene som hadde stemmerett for 16-åringar forrige gang, og se hvordan det har utviklet seg når de gjør det to ganger, sammenlignet med dem som bare har gjort det én gang. Derfor er det et interessant forsøk.

Så vet vi også en del om de gruppene som ikke stemmer, vi vet en del om dem som er hjemmesittere. Kjenne-tegn ved mange av dem som sitter hjemme, er at de har lav utdanning og inntekt, er under 30 år, har minoritetsbakgrunn og oftere er ugift. Dette er det viktig å være kjent med også for de politiske partiene, for å diskutere om man kan gjøre noe spesielt for å få valgdeltakelsen opp blant dem som velger å la andre bestemme for seg.

Så vil jeg igjen understreke betydningen av at kommunestyregruppene nå diskuterer arbeidsform – hvor åpne er man, og hvor relevante gjør man seg? Vi vet at innbyggerne våre i både små og store kommuner er kjepeengasjerte i den lokale veien, i barnehagen, i trafikksikkerhet, i sykkelveier – det er demonstrasjoner, det er møter. Det er vår oppgave, og det er lokalpolitikernes ansvar, å vise at det er relevant for lokalpolitikken – og det er relevant også for å bruke stemmeretten når man kommer til valg.

Så min klare oppfordring til lokalpolitikere som nå har kommet inn i kommunestyrene, er å ta denne diskusjonen nå – ikke bare gå inn i de gamle arbeidsformene, men nå diskutere hvordan man kan åpne seg opp for det lokalpolitiske engasjementet blant innbyggerne, kanskje flytte diskusjoner og debatter ut av kommunestyresalen og ut der folk er, enten det er ved skolen, barnehagen eller andre steder.

Martin Kolberg (A) [10:34:03]: Også jeg vil si at det er veldig fint at representanten Njåstad har tatt dette initiativet. Det er en viktig debatt for Stortinget, fordi ethvert demokrati selvfølgelig er avhengig av befolkningens engasjement.

Det spørsmålet som unngåelig melder seg i forbindelse med denne interpellasjonen, er: Hvorfor er valgdeltakelsen lav? Det er selvfølgelig mange svar på det, men jeg vil ikke unnlate å si at jeg tror at én av de viktigste grunnene er det som jeg gjennom et etter hvert ganske langt politisk liv har opplevd mye av, nemlig setningen «Det går jo bra uansett». Det er på mange måter en god attest til det norske demokratiet, nemlig at man mener at stabiliteten i det norske samfunnet er slik at det går bra uansett.

Allikevel er ikke det svaret på utfordringa, selvsagt ikke. Jeg mener at politikken selv er ansvarlig for å gjøre seg relevant. Og hvis jeg skal driste meg til – for jeg må vel nesten bruke det uttrykket nå, «driste meg til» – å gi en oppfatning av hvorfor det er lavere valgdeltakelse ved lokalvalg enn ved stortingsvalg, så er det fordi man oppfatter

at det er vanskelig å få tak i ulikhetene i politikken lokalt. Det tror jeg vi må si, sånn som jeg nå sier det, og det er opp til de politiske partiene og våre gode kolleger i kommunene å bidra til å gjøre kommunepolitikken mer politisk. Jeg mener det er viktig at vi alle sammen oppfordrer våre kolleger i kommunene til å styre politikken i kommunene mer politisk og være tydeligere på alternativene. Jeg føler meg helt sikker på at dette på mange måter er et av de viktigste svarene på spørsmålet om forskjellen på stortingsvalg og kommunevalg og på muligheten for at velgerne skal oppfatte forskjellene i kommunene bedre. For mange steder blir nettopp det å håndtere rådmannens innstilling en måte å styre på som gjør det vanskelig for den alminnelige velger – som det heter – å oppfatte forskjellene.

Jeg vil presisere at dette ikke er en autorisert og endelig mening fra Arbeiderpartiets side, jeg må presisere det. Men jeg skal bruke de siste minuttene på å kommentere noen konkrete ting som vi allikevel kan gjøre, og som handler om de mer strukturelle spørsmålene knyttet til dette.

Det ene er det som har blitt berørt: velgerinnflytelsen på listene. Det tror jeg er av stor betydning. Jeg satt selv i valglovkommisjonen, den siste store valglovkommisjonen, som foreslo at det skulle innføres strykninger også ved stortingsvalg. Det avviste Stortinget. Det er et spørsmål som jeg mener det er nødvendig å reise på nytt. Jeg ser også at det ligger et forslag til behandling som handler om strykning ved kommunevalg, og det er også noe vi bør vurdere på nytt, for vi skal være oppmerksomme på at det er slik at Stortinget har gitt partiene den formelle retten til å stå for nominasjonene. Slik var det ikke før, men det ble gjort slik. Motsatsen til det, slik valglovkommisjonen i sin tid sa, var at man da skulle innføre en større velgerinnflytelse. Stortinget ville ikke det, for sitt eget vedkommende, og det mener jeg er en sak vi bør tenke på, og vi bør selvfølgelig også tenke på det i forbindelse med kommunevalg.

Jeg personlig – og nå må jeg si «jeg personlig», for dette er en stor diskusjon i Arbeiderpartiet – mener at vi bør ha felles valgdag for kommune- og stortingsvalg. Det er i alle fall en veldig viktig diskusjon. Statsrådets argumentasjon om at førstegangsvelgerne da først får muligheten til å stemme når de blir 22 år, er ikke tungtveiende nok i forhold til alle de andre argumentene som kan føres i marginen for felles valgdag, etter mitt skjønn. Det vil ikke komme i veien for engasjementet for lokalpolitikken. Allerede i dag er vi jo der at rikspolitikken dominerer kommunevalgene.

16-års aldersgrense for stemmerett må vi se mer nøye på.

Jeg er på ingen måte imot gjennomføring av elektroniske valg, hvis det er mulig å gjennomføre. Men hvis vi ikke greier å få gjennomført hemmelige valg – jeg har gått veldig mye inn i dette – så blir det heller ikke mulig å gjennomføre det. Det er problemet.

Sveinung Stensland (H) [10:39:36]: Jeg vil også gjerne takke interpellanten for en viktig interpellasjon – og de andre talerne til nå for en god debatt.

Jeg mener at demokratiet står i fare når en begynner å ta det for gitt. Hvis en ser på oppslutningen om grunnlovs-

dagen, 17. mai, er det jo ingenting som tyder på at vi tar Grunnloven for gitt, slik som vi feirer Grunnloven. Men valgdagen burde være en like stor festdag, det er jo da vi manifesterer de rettighetene som borgerne gis i form av stemmeretten, et sentralt punkt i det frie demokratiet.

Det har blitt sagt mye her om hvorfor folk ikke stemmer. Jeg tror en annen faktor er følelsen av avmakt, i den forstand at i en del tilfeller er det vanskelig å peke på hvem som faktisk bestemmer i saken. Det er litt for mange som kan si nei. En opplever at en har fått igjennom en sak i kommunestyret, så kommer det noen i fylkestinget og mener noe annet, og så kommer det et tredje ledd og mener en tredje ting, og vi har diverse statlige etater som også virker inn her. Den følelsen av avmakt brer seg både blant velgere og blant en del lokalpolitikere. Det må vi ta på alvor.

Jeg er helt overbevist om at ansvaret for engasjementet rundt politikken må ligge hos politikerne, og i vårt samfunn har vi valgt å organisere oss i politiske partier. Det er de politiske partiene som har ansvaret for engasjementet, og den lave valgdeltakelsen er mest av alt en dom over vår evne til å engasjere folket.

Jeg har selv vært medlem av fem nominasjonskomiteer i min relativt korte politiske karriere. De gangene jeg har vært det i kommunepolitikken, har det vært et svært tungt arbeid, og den tyngste delen av det har vært å få en balanse i listene, å få et tilstrekkelig antall av begge kjønn, folk som virkelig brenner for å være med i lokalpolitikken. Det er min erfaring – selv om den er høyst spinkel og på eget grunnlag – at det er vanskelig å få det brede lag av folket til å stille seg til disposisjon for å stå på lista, og jeg tror det vises igjen i valgdeltakelsen. Engasjementet om kommunestyrene rundt omkring er ikke alltid like stort.

Så litt til forskjellige virkemidler: Jeg vil ikke bestride det som statsråden tok opp om at elektroniske valg kanskje ikke var en suksess, men tilbakemeldingene fra Sandnes, en stor kommune i Rogaland, er at i år, da de ikke hadde elektroniske valg, var det vanskeligere å få folk til å stemme. Det var folk som gikk hjem fra stemmelokalene fordi det var kø når en gikk over til kun ordinære valg.

Dette med kvinner i kommunestyre er interessant. I min hjemkommune, Haugesund, er det altfor få kvinner. Det samme gjelder i nabokommunen Karmøy, mens det i Tysvær var en kvinnelig politiker som tok initiativ til en tverrpolitisk samling for kvinnelige kandidater, og der oppnådde en høyere kvinneandel enn i de andre kommunene. Det viser at hvis en adresserer problemet tidlig nok, kan det hjelpe. Det er også, igjen, noe som ble gjort av politiske partier, og jeg tror det er der vi må gå inn. Vi kan ikke løse dette gjennom statlige direktiver; vi må løse det gjennom partiene, mener jeg.

Så er det dette med personifiseringen av politikken. Det tror jeg slår ut begge veier. Det er blitt et veldig jag etter personlige profiler, men vi må vel være så ærlige og si at i lokalpolitikken er det utholdenhet over tid som teller. Det er langdryge prosesser, og en trenger politikere som er villige til å stå løpet ut. Men personifiseringen – og sosiale medier – gjør også at det er en større belastning i dag å være lokalpolitiker, fordi en veldig fort blir hengt ut hvis

en gjør noe eller sier noe som går på tvers av folkemeningen.

Jeg mener – i likhet med foregående taler – at retten til å stryke må på plass. Jeg mener at når en har en liste som partiet har satt opp, er det slik at en blir tvunget til å stemme på folk en kanskje ikke har tillit til. Hvorfor skal den makten tilligge partiene alene? Spesielt i kommunevalg er det viktig at en får tilbake retten til å stryke.

Dette med å slå sammen valg vil jeg advare mot. Det med førstegangsvelgeres stemmerettsalder er ett moment, men jeg tror det vil slå veldig hardt ut i den lokale valgkampen. I år så vi at det var de rikspolitiske spørsmålene som fikk mest oppmerksomhet i valgkampen. Hvis vi har ett felles lokal- og rikvalg, vil det slå ut i enda større grad.

Men mest av alt må lokalpolitikken bli mer relevant. Det må bety noe for folk hvem som bestemmer, en må se forskjell. Og ser en på konstitueringen rundt omkring, ser vi at det er veldig mange forskjellige allianser, og alle vet at blander en alle fargene i fargeskrinet, blir ikke fargen så fin etter hvert.

Heidi Greni (Sp) [10:44:48]: Først vil jeg takke interpellanten for å ta opp en viktig problemstilling.

Det er skuffende og tankevekkende at vi endte opp med en valgdeltakelse på 60 pst. ved kommunevalget. Enda mer nedslående er det at det var bare vel halvparten som stemte fylkestingsvalget. Det er positivt at vi allerede nå, rett etter valget, får en debatt om hva som kan gjøres for å snu den negative trenden. Som Njåstad var inne på, er synkende valgdeltakelse en trend vi har levd med gjennom flere tiår.

Det er prøvd en god del tiltak for å øke valgdeltakelsen. Mange titalls millioner kroner er satt inn i markedsførings tiltak. Ulike forsøksordninger har vært satt i gang. Vi må bare konstatere at resultatene har uteblitt.

I 2011 og 2013 gjennomførte vi forsøk med elektronisk valg. Tolv kommuner deltok. Det var en god del av velgerne som valgte å stemme fra pc-en, men valgdeltakelsen i forsøkskommunene skilte seg ikke ut fra andre kommuner.

E-valget er grundig evaluert. Det foreligger en fyldig rapport som forteller at det er vanskelig å vise til resultat i retning av økt valgdeltakelse som følge av ordningen. Det er likevel mulig å forsvare e-valg ut fra at det gjør det lettere for en del grupper å bruke stemmeretten sin. Men det er også mulig å reise motforestillinger. Én ting er kontrollen med at valget skal være personlig og hemmelig. En annen motforestilling er at gjennomføring av valg skal skje i det offentlige rom. Det har en verdi at vi forvalter demokratiet vårt på en åpen måte ved å gi en viss ramme av offentlighet og fellesskap rundt valget.

Evaluerings av e-valgene i 2011 og 2013 viste at fleste velgerne i kommunene som deltok, ikke visste at kommunen deres var med i forsøket. Det er altså fullt mulig å mene at forsøket må gjentas over lengre tid for at det skal bli innarbeidet at det er en aktuell måte å stemme på. Likevel tror jeg at resultatet viser oss at e-valg ikke er særlig betydningsfullt for valgdeltakelsen.

Jeg har prøvd å finne ut om det er et fast mønster for høy eller lav valgdeltakelse kommunene imellom. Det er

store variasjoner, 10–15 pst., og det er mye. Og det er regionale forskjeller. Valgdeltakelse fylker og landsdeler imellom varierer mye, men det er vanskelig å finne ut om det er noen variasjoner mellom by og land eller mellom store og små kommuner.

Det er forsket mye på valg. Bernt Aardals valganalyser er viktige for vår innsikt i ulike sider ved valgresultatet. Han la fram en rapport om valgdeltakelse og lokaldemokrati i 2002. Noen av funnene kan kanskje være aktuelle også i dag. Et av funnene i undersøkelsen er at hjemmesitterne ikke er de samme fra valg til valg. Cirka 40 pst. deltok ikke i to påfølgende kommunevalg, men bare 12 pst. av velgerne var hjemmesittere ved begge disse valgene.

Undersøkelsen hadde også en vurdering av allmenne kjennetegn ved kommuner med høy valgdeltakelse. Denne analysen viste at det er i kommuner som er store bidragsytere i nasjonale innsamlingsaksjoner, som har et aktivt religiøst liv, og som har lav skilsmisseprosent og en aldrende befolkning – altså kommuner med tradisjonelle verdier – vi finner høyest valgdeltakelse. Så vil noen her i salen kanskje si at vi får heller leve med noen hjemmesittere enn at vi skal jobbe aktivt for at alle kommunene våre skal utvikle seg i en slik retning på alle de nevnte områdene.

Hva kan gjøres for å øke valgdeltakelsen, særlig ved lokalvalg?

For det første er det store forskjeller kommunene imellom. Har vi noen undersøkelser som viser hva som blir gjort i de kommunene der de lykkes? Kan vi se på beste praksis og prøve å overføre det til andre kommuner?

Ved kommunevalg har velgerne stor innflytelse på hvem partiene skal få valgt inn i kommunestyret, men vi har innskrenket personvalget gjennom at det ikke lenger kan strykes. Vi kan gi listekandidater tilleggsstemme, men ikke stryke. Jeg registrerer at noen vil ha tilbake den gamle ordningen med stryking. Det ønsker ikke jeg. Dagens ordning gir god mulighet til å påvirke, og stryking vil være svært negativt, fordi vi vet at det stort sett er kvinner og ungdom som blir strøket. Jeg tror også det vil gjøre rekrutteringen til lokalpolitikken vanskeligere.

Jeg er også skeptisk til forslaget om en felles valgdag. I lokalvalg er det lokale saker og lokale kandidater som skal være i fokus, og jeg tror at hvis vi får en felles valgdag, vil lokalvalgkampen drukne i de nasjonale sakene, og det ønsker ikke Senterpartiet.

Sveinung Rotevatn (V) [10:50:19]: Takk til interpellanten for moglegheita for debatt. Det er viktig. Det er mange sider ved valordninga ein kan diskutere for å få opp valdeltakinga, og det skal eg straks kome til. Men det viktigaste ein kan gjere for å få opp valdeltakinga, er jo å skape gode politiske debattar, lokalt og nasjonalt. Folk må føle at dette betyr noko, at det står noko på spel, at det har noko å seie kven ein stemmer på. Eg har avgrensa tru på veldige appellar frå politikarar om at no må ein bruke stemmeretten sin, for det må ein gjere. Eg hugsar det førre lokalvalet, i 2011, då nesten heile valkampen var ein veldig appell om at folk måtte bruke stemmeretten sin – dette var jo like etter tragedien 22. juli – og like fullt såg ein ikkje nokon særleg

auke i stemmedelen. Like etterpå reiste eg til Danmark og var med under folketingsvalet der. Eg trur knapt eg høyrde nokon be folk bruke stemmeretten sin, men det var knalltøffe debattar, stort engasjement, tydelege politiske skiljelinjer og skyhøg valdeltaking.

Så skal vi nok også ha med oss at dette handlar om makt, og det handlar om handlingsrom for politikk. Vi ser at jo viktigare valet er, jo høgare er valdeltakinga, og difor er det høgare valdeltaking ved stortingsval enn det er ved kommuneval, og deretter kjem fylkestingsval, og til sist kjem sjølvsagt kyrkjevalet. Så om ein ønskjer høgare valdeltaking lokalt, noko eg ønskjer og synest er positivt, bør ein også diskutere kor stort det politiske handlingsrommet eigentleg er lokalt. Kor mykje har det å seie kva ein bestemmer i kommunane? Eg meiner at kommunane skal få lov til å bestemme meir. Eg er ikkje redd for ulike avgjerdar lokalt. Eg er ikkje redd for at det har noko å seie kven ein stemmer på.

Men la no det vere sagt – vi går vidare til valordninga, og då er det mange interessante debattar som blir løfta opp. Eg synest det er veldig positive takter frå interpellanten om det som handlar om stemmerett for 16-åringar. Det er bra. Venstre er veldig glad for at vi fekk gjennomført eit nytt forsøk i år. Det skal sjølvsagt evaluerast, og det blir spennande å følgje resultatet av det. Men alt no veit vi litt om det som skjedde, og det står i stil med det som skjedde sist vi hadde ei forsøksordning, og det står i stil med det vi ser i alle andre land som har stemmerett for 16-åringar. Kva er det? Jo, det er at 16- og 17-åringane brukar stemmeretten sin i større grad enn 18-, 19- og 20-åringane – altså i større grad enn ordinære førstegongsveljarar. Kvifor gjer dei det? Jo, forskning peikar på at ein snakkar her om ei aldersgruppe som er i ein stabil livssituasjon, som typisk bur i det same lokalmiljøet som ein har budd i lenge. Ein er ikkje kasta ut i eit studentliv, er vernepliktig eller er nyinnflytta i eit samfunn. Ikkje minst får dei viktig informasjon om valet gjennom skulen. Vi veit at det å stemme er ei vanesak, så når ein startar å bruke stemmeretten sin tidleg, fortset ein å stemme. Det er eitt av veldig mange viktige argument for å utvide valordninga vår til også å omfatte 16- og 17-åringar. Elles er eg av den oppfatninga at det er dei som vil innskrenke stemmeretten som bør grunnje det tungt, og ikkje dei som vil utvide han.

Så til dette med felles valdag. Det har eg usedvanleg lite tru på. Det handlar ikkje nødvendigvis om valdeltaking, men det handlar om merksemda eit val får lokalt. Eg var i Sverige under den førre valkampen der. Der har dei felles valdag, og det skulle ein ikkje tru, for det er heilt umogleg å få med seg at det er eit lokalval når ein er der. Eg hugsar eg las riksavisene dagen etter valet, og dei hadde fylldig valdekning. Avisa Expressen hadde sikkert 37–38 sider om valet. Ëi av dei sidene handla om lokalvalet, og det var ein kort notis om kva som hadde skjedd i Stockholm, den største byen i landet. Så det vil eg nok sterkt åtvare mot.

Elektronisk val er jo ikkje noko ein prinsipielt skal vere imot, men at det er praktisk mogleg å gjennomføre det utan at det utruleg viktige prinsippet om hemmeleg val blir sett på spel, er veldig vanskeleg å sjå for seg. I tillegg

kjem sjølvsagt også det som handlar om datasikkerheit inn i bildet.

Til sist dette med moglegheita til å påverke vallistene: Ja, jo meir, jo betre. Noko av det positive med lokalval er jo at det faktisk er mogleg å påverke vallistene. Det er veldig bra. Å innføre igjen moglegheita for å stryke meiner eg også ein bør gjere. Eg meiner det bør bli enklare å påverke listene til fylkestingsvalet, og ikkje minst meiner eg det bør bli enklare å påverke listene til stortingsvalet, noko som vel til dags dato enno ikkje har skjedd, og det har noko med valordninga å gjere. Der håpar eg også at vi kan sjå framgang under det noverande fleirtalet i Stortinget.

Karin Andersen (SV) [10:55:28]: Først: Jeg tror det er viktig av og til å tenke på, i hvert fall når vi skal rekruttere folk inn i politisk arbeid, og bevisstgjøre oss litt på at folk ellers i verden slåss for retten både til å stemme og til å stille til valg, med livet som innsats. Vi har levd i ro og fred lenge, det er mye som fungerer, og det er kanskje en litt tilbaketrukket holdning, så vi må minne oss på det.

Men det er sjølvsagt politikken som er viktigst i dette. Jeg har vært lokalpolitiker og fylkespolitiker også i mange år, og jeg opplever at er det noe Kommune-Norge ikke trenger nå, så er det nye oppgaver, men de trenger penger til de oppgavene de har, slik at de har litt penger til overs til å drive politikk med lokalt. Det er først og fremst det politikerne mangler. Vi opplever jo at det ikke er så stor forskjell på partiene lokalt, det er liksom «Kommune-Norge-partiet» mot «Stat-Norge-partiet», og så drar man i pengesekken. Det handler vel også om at kommunene må ha noen egne økonomiske muskler, en eller annen finansiell muskel – om det nå er eiendomsskatt eller, som jeg personlig mener, en friere kommunal skattøre. Jeg tror at befolkningen er fullt i stand til å ta stilling til om de vil være med på en felles dugnad for å finansiere f.eks. et svømmeanlegg, eller hva det nå måtte være.

Jeg tror neppe det handler om store eller små kommuner heller, som representanten Greni var oppe her og sa. Vel, om det er interkommunale selskap – jeg skulle like å se den som engasjerer seg fordi regnskap og renovasjon nå liksom er en del av det jeg skal sitte og bestemme over og det ikke lenger skal være i et interkommunalt selskap! Nei, jeg tror ikke det handler om det, men jeg tror det handler om at det ikke er særlig artig og givende å være med på å bestemme hvilken lov man skal bryte. Og de aller fleste av oss er jo enige om disse lovene – om at unger skal ha barnehageplass, at unger skal ha tilrettelagt undervisning, at eldre bør få plass på sykehjemmet, at funksjonshemmede skal kunne få både hjelp og rettigheter og sjøl kunne bestemme hvor de vil bo. Vi er enige om dette alle mann. Problemet er at vi ikke finansierer det skikkelig. Og det skjer da i et samfunn der vi er steinrike, og sitter i kommunestyret og ikke har råd til nok folk i barnevernet. Jeg tror det smerter fryktelig mange, og jeg har i hvert fall snakket med mange kvinner som sier at de ikke orker å være med på dette fordi det er for vanskelig og for dumt.

Så jeg tror vi må se på politikken og hvordan vi styrer dette også sentralt. Jeg var med på en debatt under

Arendalsuka der en statssekretær fra Høyre mente at hvis vi nå skulle legge hjelpemidler f.eks. under kommunene, og funksjonshemmede ikke fikk hjelpemidler, så fikk de vente til neste kommunevalg og stemme inn noen andre politikere! Dette viser at vi har pervertert dette litt med de lovene vi bestemmer, og hvordan vi finansierer og følger dem opp, og at det er vi og regjeringa som har ansvar for det, og ikke kommunene.

Så tror jeg også at vi må sortere hvilke oppgaver vi ønsker det ikke skal være forskjell på, for noen oppgaver ønsker vi det skal være forskjell på, f.eks. mer på kultur, kanskje, næringsutvikling, og skolestruktur, det bør jo kommunene få bestemme sjøl. Men noe av det som er farlig nå, er jo at høyresiden i norsk politikk har en sånn politikk der de sier at vi skal klemme så mye ut av tuben at det ikke går an å klemme det inn igjen. Da begrenser man jo det politiske handlingsrommet både nasjonalt og sentralt veldig mye, f.eks. hvis man inngår avtaler som sier at man ikke har lov til å ta tilbake igjen ting som har blitt privatisert.

Så til 16-åringene: Jeg er helt enig i det representanten Rotevatn sa. Vi krever ikke av noen annen aldersgruppe som har stemmerett i dette landet, at de skal bli mer politisk engasjert. Skulle vi gjøre det – av alle, kanskje? Det skal en veldig god begrunnelse til for å begrense stemmeretten, for stemmeretten er et viktig menneskerettslig gode, og jeg mener at da må vi dokumentere hvorfor det er galt at de ikke skal ha det. Det er helt rett at da disse forsøkene ble gjennomført, så stemte disse 16–17-åringene mer enn 18–19-åringene, og da mener jeg også at det blir feil å si at dette skal vi ha ett forsøk på i én periode, og kanskje i to perioder, og så vet vi hvordan det er. Nei, jeg mener det må begrunnes hvorfor 16-åringer i så fall *ikke* skal ha stemmerett, og så mener jeg at de bør få det over en lengre tid. Da kan man vite om det virker.

Så helt til slutt, elektronisk stemmegivning: Vi er i hvert fall nødt til å utvikle det som Blindeforbundet tok opp i høringen i kommunalkomiteen i går, nemlig at man kan lage en app sånn at blinde også kan rette på listene, og det er en app som da bare kan brukes inne i stemmelokalet.

Eirin Sund (A) [11:01:00]: Jeg vil også takke representanten Njåstad for at han tar opp denne interpellasjon. Det er en utrolig viktig debatt. Om vi har for lav – det synes jeg, iallfall – valgdeltakelse, og om den er stabil, så mener jeg at vi bør løfte på hver tve for å finne ut hvordan vi kan få flere til å stemme.

Jeg er ikke enig med representanten Rotevatn som mener at det ikke er et mål i seg selv, slik jeg oppfatter det, at folk skal gå til stemmeurnene. Som flere har vært inne på, og som statsråden sa veldig bra i innledningen i sin tale, er det et stort paradoks at når vi lever i et demokrati der vi verken trenger slåss eller dø for å få lov til å stemme, og vi ser hva som skjer ute i verden, blir ikke den retten brukt. Jeg tenker at når det gjelder politikk – om det er her på huset, i fylkesting eller i kommunen – er det hverdagen til folk vi holder på med. Kanskje det er det folk ikke ser – om det er her, eller om det er der.

Jeg tror at det som flere av representantene har vært

inne på, og som representanten Kolberg veldig tydelig adresserte – at politikken selv er ansvarlig for å gjøre seg relevant, og at det er vanskelig å se forskjeller – kan være med og forklare at folk velger å ikke stemme. Jeg hører mange som sier at det ikke er noen forskjell uansett hvem som styrer.

Men så tror jeg også at representanten Andersen fra SV har veldig rett når hun sier at dette med handlingsrommet og oppgaver er vesentlig for hvordan en opplever å drive kommunepolitikken, og hvordan en opplever hvilke muligheter en har til å gjøre de oppgavene en blir satt til å gjøre i kommunepolitikken. Statsråden sa noe om tilgjengelighet til møtene, det å lage rom for å inkludere innbyggerne. Det er ingen tvil om at det er rett, det er heller ingen tvil om at både departement og kommuner bruker mye ressurser både på å informere og på ulike måter for å få folk til å gå til stemmeurnene. Men når jeg synes det er så viktig at representanten har tatt opp dette, er det fordi at alt det vi har gjort, viser at det ikke er godt nok – det gjør ikke at flere strømmer til urnene – og da ønsker i alle fall jeg å være med og se på hva vi da kan gjøre.

Jeg innrømmer villig vekk – ikke villig, faktisk, men jeg innrømmer det – at jeg ikke har vært for stemmerett for 16-åringer, det har ikke Arbeiderpartiet vært i det hele tatt. Det er en av de tingene som skal bli interessant å se på, når det skal evalueres. Det samme gjelder Internett, og det samme gjelder flere av disse forsøkene som har vært gjort – hva vil evalueringen si? Det som evalueringen sier, vil også være viktig for oss når vi skal ta denne debatten videre inn i partiet, med tanke på hvordan vi skal innrette oss.

Men så er det slik: Jeg var i kommunestyret i 16 år. Jeg kom inn i kommunestyret i Gjesdal i 1987, med palestinasjerf og joggesko og var 20 år og skulle redde verden. Jeg ble i det kommunestyret i 16 år. Jeg var en av få kvinner og den eneste ungdommen som kom inn den gangen. Jeg har vært en av dem som har vært for at en skulle ta vekk strykningen og heller gjøre det positivt å kumulere, nettopp fordi kvinner og ungdom er de som ramler ut av kommunestyrene.

Jeg kommer ikke til å si her fra denne talerstolen at jeg er villig til å være med på det som Martin Kolberg egentlig er villig til å være med på, å muligens ta inn igjen strykningen. Men jeg vil være med og se på det, hvis en kan dokumentere hvilken betydning det vil ha når det gjelder å få kommunestyre og fylkesting som er representative for hele befolkningen.

Så hører jeg interpellanten si – og det har han rett i – at det muligens oppleves slik ute at innbyggerne ikke får lov til å bestemme selv hvilke folk som skal inn i kommunestyrene. Det er i alle fall slik i Arbeiderpartiet at når en står på en liste, om det er til storting eller til fylkesting eller til kommunestyre, så står en på den listen fordi en er der på et program for partiet. Jeg mener ikke at personen ikke er relevant, men det viktigste når en så sitter i fire år – enten det er her eller i kommunestyret – er å utføre den politikken som partiet står for. Jeg tror kanskje noe av det som gjør at den dimensjonen forsvinner i kommunepolitikken, er at politikken – som er partipolitikken, ideologien og

prinsippene – forsvinner når en driver med – jeg holdt på å si – «mindre» ting. Og når en sammenblander alt dette, blir denne fargen, noe andre representanter har vært oppe på talerstolen og snakket om tidligere, en farge som folk ikke ser forskjell på.

Jeg ønsker at folk skal få velge hvem som kommer inn i kommunestyrene, men jeg ønsker også at det skal være en tydelig politisk profil, og jeg ønsker at det skal være slik at kvinner og ungdom ikke ramler ut. Da tenker jeg at en av de tingene som Arbeiderpartiet ikke har bestemt, men som vi er nødt til å diskutere, er om en felles valgdag kan være veien å gå, uten at jeg konkluderer på det her og nå.

Roy Steffensen (FrP) [11:06:13]: Valgdeltakelsen i år var, som flere har sagt, på et lavmål. Frammøtet ved årets kommune- og fylkestingsvalg var skuffende svakt, og det er derfor prisverdig av interpellanten å utfordre statsråden på hva som bør gjøres for å snu den negative trenden og øke valgdeltakelsen og oppslutningen om demokratiet vårt.

Jeg mener derfor at det er helt på sin plass det vi gjør i dag: å debattere forskjellige løsninger som elektronisk stemmegivning, 16 års-grense for stemmerett eller – som flere har tatt til orde for – å innføre strykning av kandidater. Ellers synes jeg det er interessant å vurdere felles valgdag, men noe som jeg også ønsker at vi ser litt nærmere på, er muligheten for å innføre lokale valgdatoer innenfor et fast bestemt tidsrom. Interpellanten tok selv opp det poenget at mange klager over at lokalvalg blir dominert av rikspolitikere, men en sånn løsning vil trolig hindre det. Det var f.eks. svært få rikspolitikere som var involvert i debattene på Svalbard i forbindelse med lokalvalget der for to uker siden.

Det som jeg tenkte å bruke litt tid på, er e-valgordningen, som flere har tatt til orde for – noen positivt, noen negativt. Jeg er i utgangspunktet motstander av e-valg fordi det ikke garanterer for hemmelige valg. I den formen som vi har testet ut e-valg, mener jeg at det undergraver prinsippet om hemmelige valg, og vi tilrettelegger for at familiemedlemmer og andre kan påvirke stemmegivningen. Tilhengere av e-valg mener at en har sikret prinsippet om hemmelige valg og sikret seg mot potensiell påvirkning og tvang fordi folk kan nulle ut den siste avgitte elektroniske stemmen, enten ved å stemme på ny eller ved å gå til valglokalet på valgdagen. Én ting er at en opprettholder prinsippet om at folk har rett til å avgi en stemme hemmelig, men et like viktig prinsipp er statens plikt til å påse at folk stemmer hemmelig.

Jeg er ikke i tvil om at e-valg på sikt ville bidratt til høyere valgdeltakelse. Jeg tror også at mitt parti ville tjent på e-valg, men en stat som unndrar seg sin plikt om at alle stemmer hemmelig, har ikke lenger hemmelige valg, og det prinsippet må henge høyere enn ønsket om å få flere til valgurnene. I tillegg er det, som representanten Rotevatn nevnte, muligheten for hacking og elektroniske innbrudd som vil være en stor trussel.

Ellers er jeg glad for det som statsråden har sendt ut på høring om at velgerne vil kunne ha mer å si når det gjelder hvem som skal representere dem bl.a. på Stortinget i fremtiden. Jeg synes det er viktig å sørge for

at vi fjerner kravet om 50 pst. stemmetillegg, og at vi finner en ordning som styrker velgernes påvirkningskraft.

Når det kommer til det som mange har vært inne på om hva det er som sørger for at vi får økt valgdeltakelse, tror jeg konklusjonen må være at det er sakene som avgjør valgdeltakelsen. Vi trenger tydelige alternativer lokalt og å gi politikken mer innhold. Hvis det er noen som er i tvil om det er lokale saker som avgjør valgdeltakelsen, er det vel bare å se på årets kirkevalg.

Helge André Njåstad (FrP) [11:10:02]: Takk for ein god debatt. Eg synest det er veldig bra at så mange parti har teke ordet og gått opp hit og tenkt litt høgt, og på ein måte tenkt litt nytt, og vore opptekne av den same problemstillinga, nettopp at demokratiet er viktig. Så det set eg stor pris på.

Eg synest det var veldig interessant at representanten Martin Kolberg frå denne talarstolen sa at det går bra uansett. Det står i skarp kontrast til ulike utsegner han har hatt tidlegare, om Frp-kode, osv. Så det tek me til oss – at det går bra uansett.

Så synest eg at representanten Karin Andersen hadde nærast motsett inngang, at det går dårleg uansett, og eg er glad for at eg har vore lokalpolitikar, for hadde eg høyrte på det innlegget, trur eg ikkje eg hadde vore villig til å bli det. Eg kjenner meg ikkje i det heile igjen i at handlingsrommet er så lite, og at det er så vanskeleg å vera lokalpolitikar som det ein kunne få inntrykk av gjennom innlegget til Karin Andersen. Heldigvis er det eit stort handlingsrom for ein lokalpolitikar, og ein kan gjera ein forskjell. Men eg er einig i analysen til Martin Kolberg, at me kanskje må bli flinkare til å få fram forskjellane, og leva med forskjellane, og kanskje skal Stortinget bli flinkare til å akseptera at det er forskjellar. Me treng ikkje å lovfesta alt mogleg og laga minimumsstandardar. Me kan heller leva med at ulike kommunar stemmer ulikt, og at det er ulik standard i ulike kommunar. Og kanskje det er det viktigaste me tek til oss, at me må gje meir tillit til lokaldemokratiet. Det handlar bl.a. om at staten, gjennom fylkesmennene, skal leggja seg bort i mindre. Me skal fortsetja den kursen me starta på. Eg er sikker på at framtidige kommunestyreval vil vera meir interessante når me har utstyrt kommunane med meir tillit og fleire oppgaver.

Elles er det bra at mange ulike parti adresserer dei punkta eg tok opp med omsyn til både felles valdag, evaluering av dei forsøka som har vore, og som er, igjen å innføra stryking og større påverknad for veljarane. Det viser at det er naturleg å ta ein debatt. Den må alle parti ta, og så må Stortinget ta debatten på eigna tidspunkt. Det er ulike syn i mange parti på desse spørsmåla, så eg er sikker på at både programbehandlingar og prosessar i partia vil avklara kva som blir standpunkta. Det gjeld òg mitt eige parti. Der er det, som representanten Steffensen sa, mange som er skeptiske til e-val, og me er mange som er skeptiske til å sjå på stemmerettsalderen. Men det eg trur er viktig, er at me alle er opne for å vurdere ulike ting, sett i lys av både valdeltakinga og at me skal vidareutvikla og foredla demokratiet vidare.

Denne debatten har gitt godt håp om at Stortinget kan ha mange spennende diskusjonar om valdeltaking. Me er allereie inviterte til å ta stilling til personval ved stortingsval gjennom den høringa som er, og det er bra at me heile tida vidareutviklar demokratiet gjennom debattar og gjennom forslag som Stortinget tek stilling til.

Statsråd Jan Tore Sanner [11:13:09]: Igjen takk for en god debatt, som reiser både prinsipielle spørsmål og mer praktiske spørsmål om hvordan man kan legge til rette for velgerne.

Jeg mener at representanten Martin Kolberg er inne på noe sentralt når han viser til at mange velgere hevder at det er vanskelig å se forskjellene lokalt. Hvorfor er det vanskelig å se forskjellene lokalt? Jo, en viktig grunn til det er at Stortinget gjennom vekslende flertall gjennom flere tiår har økt den statlige detaljstyringen av kommunene. Det er en realitet at handlingsrommet for lokalpolitikere gradvis har blitt mindre, og det går knapt en uke uten at det fremsettes nye forslag som reduserer handlingsrommet for lokalpolitikere. Jo mindre handlingsrommet blir, jo vanskeligere er det å vise forskjellene mellom de politiske partiene.

Derfor er kommunereformen viktig – fordi den handler både om å få en struktur som er tilpasset dagens og morgendagens utfordringer, og om hvordan man kan gi lokalpolitikere, lokaldemokratiet, mer reell innflytelse gjennom å redusere den statlige detaljstyringen, gjennom å flytte oppgaver og gjennom å redusere bruken av interkommunale samarbeid. Det betyr at de som velges inn, vil kunne bestemme mer.

De andre spørsmålene som er tatt opp, handler om velgerinnflytelse. Her mener jeg det er viktig at de diskusjonene tas i Stortinget. Nå har vi, på bakgrunn av et forslag fra Stortinget, fremmet et høringsdokument om å innføre økt innflytelse ved stortingsvalg. Der vil Stortinget få et beslutningsgrunnlag til våren. Det betyr at Stortinget da kan beslutte at velgerne skal få større innflytelse allerede ved stortingsvalget i 2017. Det mener jeg er et godt forslag. Når det gjelder innføring av en eventuell rett til å stryke, mener jeg at det er en viktig diskusjon som Stortinget må ta.

Så er det spørsmålet om stemmerett for 16-åringer. Det viktigste argumentet imot er at myndighetsalderen er 18 år. Det er når man er 18 år, at man er myndig, og det er naturlig at stemmerettsalderen følger myndighetsalder. Man har sett på om de som hadde stemmerett som 16-åringer, i større grad stemte ved stortingsvalget i 2013. Det var det ikke noe særlig utslag i retning av. Så man kan ikke si at fordi man senker stemmerettsalderen, stemmer de også oftere ved andre valg.

Som sagt: Forsøk mener jeg er fornuftig å gjennomføre, men større endringer bør være bredt politisk forankret – vi kan ikke ha stor politisk konflikt rundt valg og valg gjennomføring. Men debatten er viktig, og så må beslutningene forankres bredt politisk.

Presidenten: Debatten i sak nr. 2 er dermed avsluttet.

Etter at det var ringt til votering, uttalte **presidenten:** Stortinget er da klar til å gå til votering.

Votering i sak nr. 1

Valgkomiteen hadde innstilt:

Som medlemmer og varamedlemmer til Nordisk råd velges for ett år:

Medlemmer

1. Marit Nybakk
2. Knut Storberget
3. Sonja Mandt
4. Jorodd Asphjell
5. Per Rune Henriksen
6. Ruth Grung
7. Gunvor Eldegard
8. Michael Tetzschner
9. Bente Stein Mathisen
10. Heidi Nordby Lunde
11. Norunn Tveiten Benestad
12. Bengt Morten Wenstøb
13. Sylvi Graham
14. Tom E.B. Holthe
15. Ingebjørg Amanda Godskesen
16. Sivert Bjørnstad
17. Rigmor Andersen Eide
18. Per Olaf Lundteigen
19. André N. Skjelstad
20. Torgeir Knag Fylkesnes

Varamedlemmer

For nr. 1–7:

1. Kjell-Idar Juvik
2. Irene Johansen
3. Kåre Simensen
4. Hege Haukeland Liadal
5. Stein Erik Lauvås
6. Odd Omland
7. Jette F. Christensen

For nr. 8–13:

8. Trond Helleland
9. Øyvind Halleraker
10. Siri A. Meling
11. Helge Orten
12. Olemic Thommesen
13. Ove Trellevik

For nr. 14–16:

14. Oskar J. Grimstad
15. Harald T. Nesvik
16. Øyvind Korsberg

For nr. 17:

Olaug V. Bollestad

For nr. 18:
Heidi Greni

Sak nr. 3 [11:22:50]

For nr. 19:
Pål Farstad

Referat

For nr. 20:
Kirsti Bergstø

1. (24) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken og Bård Vegar Solhjell om midlertidig bevæpning av politiet (Dokument 8:9 S (2015–2016))

Enst.: Sendes justiskomiteen.

2. (25) Representantforslag frå stortingsrepresentantane Sveinung Rotevatn, Iselin Nybø, Karin Andersen og Ingunn Gjerstad om å opne for moglegheit til å erverve dobbelt statsborgarskap (Dokument 8:10 S (2015–2016))

Enst.: Sendes kommunal- og forvaltningskomiteen.

Votering:

Komiteens innstilling ble enstemmig bifalt.

Presidenten: I sak nr. 2 foreligger det ikke noe voteringstema.

Presidenten: Dermed er dagens kart ferdigbehandlet. Forlanger noen ordet før møtet heves? – Møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 11.23.
